

Study of the effect of the sense of belonging to a place on the demographic stability of the border villages of Sarbisheh County

Javad Mikaniki¹
Received: 13/2/2023

Reza Dorri²
Accepted: 20/4/2023

Introduction

Population instability in rural areas is one of the serious challenges of recent decades, the most important reason for which is rural-to-urban migration and population evacuation of villages. People's sense of belonging to a place is formed by the place where they were born and grew up. In fact, this type of relationship with the place affects people in a lasting way and enriches the human identity. From the point of view of environmental psychology, the sense of belonging to a place is at a higher level than the sense of place, which plays a decisive role in order to benefit and continue human presence in the place (Falahat & Nouhi, 21: 2012). Rural settlements, as the smallest and oldest geographical units, have been formed under the influence of various factors such as natural, social, cultural, historical and economic factors in the geographical context and in the form of human-environment relations (Mekaniki & Nik Farjam, 2014: 47). Iran's border areas have always faced many problems due to various threats of neighboring countries. The border villages of Sarbisheh, with a 99 km common border with Afghanistan, are the sample studied in this study. The question of the present study is: How the sense of belonging to a place affects the stability of the population of the border villages of this city? The study results can provide a better understanding of human behavior in different situations, such as the decision to stay or leave a habitat.

Method

The present study is descriptive-analytical using survey. Reviewing library and internet references and taking a sample from these references, comprehensive and documented materials related to the research were collected, theoretical foundations related to the subject were reviewed, and the social and physical components of the sense of belonging to a place and appropriate variables were identified. The statistical population of this study includes households living in the border villages

1. Associate Prof. in Geography & Rural Planning, University of Birjand, Birjand, Iran
javadmikaniki@birjand.ac.ir
2. MSc. in Geography & Rural Planning, University of Birjand, Birjand, Iran
Dorri.r.geo@birjand.ac.ir

of Sarbisheh, i.e. 1394 households. According to Cochran's formula, 253 households were considered as the necessary sample size of the population.

The data of the studied sample were collected by survey and a researcher-made questionnaire with different parts (personal information, social trust, social cohesion and participation, social identity, and access to services and facilities), including 45 items on Likert scale. The answers are scored in five options (very low = 1, low = 2, moderate = 3, high = 4 and very high = 5). In this study, face validity was used. In this way, for the design of the questionnaire, it was attempted to match and relate the questions with the theoretical foundations and objectives of the research. Next, it was modified according to the opinions of the professors in the field of rural planning studies. Cronbach's alpha was used to confirm the reliability of the measurement tool. Descriptive statistics (mean, standard deviation, and coefficient of variation) were used for the data analysis and non-parametric binomial statistical test was used to test the research hypotheses due to the non-normality of the data.

Results: The distribution of the frequency of people's views about the social components affecting the sense of belonging to a place includes social trust, social cohesion and participation, and social identity, from which the following results are obtained:

a. Social trust: the average opinions of the people studied about the effect of the component of social trust on the sense of belonging to a place and the stability of rural settlements is equal to 3.70, indicating that the effect of the component of social trust on the sense of belonging to a place and stability of rural settlements is high.

b. Social cohesion and participation: The average opinion of the people studied about the effect of the component of social cohesion and participation on the sense of belonging to a place and the stability of rural settlements is equal to 4.01, indicating that the effect of the component of social cohesion and participation on the stability of rural settlements is high.

c. Social identity: the average opinions of the people studied about the effect of the component of social identity on the sense of belonging to a place and the stability of rural settlements is equal to 3.68, indicating that the effect of the component of social identity on the stability of rural settlements is high.

The average of the opinions of the people studied about the effect of physical characteristics affecting the sense of belonging to a place and the stability of rural settlements is equal to 2.52, indicating that the effect of physical characteristics on the sense of belonging to a place and stability of rural settlements is less than average.

Conclusion

The slow growth and sometimes population evacuation of villages, especially the border villages, is a serious threat to the population and activity, which should be seriously considered by those in charge of land planning and preparation. The study of population changes in the last decade shows the population growth caused by the persistence of the population in the border villages of Sarbisheh. In order to investigate the effect of physical and social components on the stability of rural settlements, due to the non-normality of the data, a binomial non-parametric test was

used. The analysis of data obtained from survey showed that all three social components (social trust, social cohesion and participation, and social identity) have a great effect on the sense of belonging to a place and caused the demographic stability of border rural settlements. Also, the results showed the lack of influence of physical components on the sense of belonging to a place in the rural settlements of the border areas. The existing physical infrastructure has not been a factor to strengthen the sense of belonging to a place, and the current sense of belonging to a place is not caused by physical characteristics. However, if the physical infrastructure is strengthened, it can strengthen the sense of belonging to the place and the permanence and stability of the population of remote and border rural settlements.

In this study, only the effects of social and physical characteristics on the sense of belonging to a place and population stability of border villages were investigated from the perspective of the local community. Family and ethnic cohesion and ties, along with friendly interactions, sympathy and close relationships among villagers, have been among the variables that have led to the strengthening of the sense of belonging to a place among the border villagers of Sarbisheh.

Keywords: Sense of belonging to a place, population stability of rural settlements, Sarbisheh.

References

- Amirkafi, M.; Fathi, Sh. (2011). "Barasi avaamel-e moaser bar delbastegi be mantagheye-e maskuni: Motaael-e moredi shahr-e Kerman" [Factors influencing neighborhood attachment: A case study of residents of Kerman]. *Journal of Iranian Social Studies*, Vol. 5, No. 1 (Spring): 5-41. [In Persian].
- Falahat, M. S.; Nouhi, S. (2011). "Mahiat neshaneha va naghsh-e an dar erteghaay-e hes-e makan-e fazay-e memaari" [The role of symbols in enhancing spatial awareness in architecture]. *Journal of Fine Arts - Architecture and Urban Planning*, Volume. 17, Vol. 1 (Spring): 17-26. [In Persian].
- Golkar, K (2001). "Moalefchay-e sazand-e keyfiat tarahi-e shahri" [Components of the quality of urban design], *Sofeh Magazine*, Volume. 11, No. 32: 38-66 -. [In Persian].
- Iran Statistics Center (2015). "Sarshomaari-e omumi nofus va maskan dar saal 1395 [General census of population and housing in 2015]. [Continued] Available at: [16/7/2022] <https://www.amar.org.ir/statistical-information> [In Persian].
- Jovan Foruzandeh, A.; Melabi, Q. (1390). "Mafhum-e hese talogh be makaan va avaamel-e tashkildahande" [The concept of a sense of belonging to a place and its constituent factors]. *City Identity*, Volume. 5, Issue. 8 (Summer): 27-37 [In Persian].
- Juanwen, Y.; Quanxin, W.; Jinlong, L. (2012). "Understanding indigenous knowledge in sustainable management of natural resources in China: Taking two villages from Guizhou Province as a case". *Forest policy and economics*, Vol. 22, No. C: 47-52.
- Khorasani, M. A.; Rizvani, M. R.; Moulai Qalichi, M. (2014). "Tahlil-e tasir moteghayerhay-e fardi bar edrak va az zistpaziri dar rustahay-e piramun-e shahr: Motale-e moredi-e shahrestan Varamin" [Examining the impact of individual variables on livability perception in rural areas surrounding the city: A case study of Varamin county]. *Regional Geography and Development*, No. 25 (Autumn and Winter): 159-182. [In Persian].
- Mikaniki, J; Nik Farjam, K. (2013). "Arzyabiy-e amalkard dehyariha az didgah rustaian dar afzayesh-e mosharekat-e ejtemaie: Motale-e moredi-e shahrestan birjand" [Assessing the performance of village councils in promoting social participation: A case study of Birjand county from the perspective of villagers]. *Khorasan Social Cultural Studies*, Volume. 9, No. 34 (Winter): 45-65. [In Persian].
- Motiei Langroudi, H.; et al. (2012). "Tabien-e olguy-e raahbordi-e monaaseb bar maandegaari-e jamiat dar sokunatgaahay-e rustaei: Motale-e moredi-e dehestaan soluk-e shahrestan Hashtroud" [Developing an effective strategy for population sustainability in rural settlements: A case study of Seluk village, Hashtroud county]. *Geography and planing*, Vol. 52 (Summer): 303-322. [In Persian].
- Norris, T.; Pittman, M. (2000). "The health community's movement and the coalition for healthier cities and communities". *Public Health Reports*, Vol. 115, No. (2-3): 118-124.
- Omar, S. (2005). "Challenges of the K-Era: The psychological contract of knowledge sharing and organisational commitment". *International Journal of Knowledge, Culture and Change Management*, Vol. 4, No. 4:1061-1073.

- Partovi, P. (2012). "Makaan va bimakaani ruykardi padidaarshenaasi" [Place and placelessness in the phenomenological approach]. *Fine Arts*, Volume. 14, No. 476 (Summer): 40-50 [In Persian].
- Sarmast, B.; Motossali, M. M. (2009). "Barasi va tahlil naghsh-e meghyase makaan dar mizaan-e hese talogh be makan: Motaleh moredi shar-e Tehran" [Examining the significance of place scale in fostering a sense of belonging: A case study of Tehran.] *Urban Management*, Volume. 8, No. 26 (Autumn and Winter): 133-146 [In Persian].
- Shakoui, H.; Tabrizi, J. (2003). "Tasir-e nosaazi-e shahr-e fangara bar ijad hese lamakaani: Motale-e moredi-e porozhe-e nawaab" [Exploring the impact of techno-oriented urban renewal on placelessness: A case study of the Nawab project]. *Humanities Lecturer*, Vol. 2 (Summer): 141-162 [In Persian].
- Shultz, N. (2002). *Memaari: Hozur, zabaan va makaan* [Architecture: Presence, language and place], translated by Seyed Alireza Ahmadian, Memar Institute, Tehran [In Persian].
- Southern Khorasan Management and Planning Organization (2016). *Statistics and Information Unit* [In Persian].
- Steele, F. (1981). *The sense of place*. Boston: CBI Publishing Company.

مقاله علمی - پژوهشی

مطالعه تأثیرات حس تعلق مکانی بر پایداری جمعیتی روستاهای مرزی شهرستان سریشه

جواد مکانیکی^۱

رضا دری^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۳۱

مشاهده مقاله منتشر شده: دوره ۱۷، شماره ۲

http://www.farhangekhorasan.ir/article_170190.html

چکیده

نواحی روستایی با شروع روند رشد یکنواخت جمعیت در آغاز قرن نوزدهم و تشدید شهرنشینی در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم، بخش عمده‌ای از جمعیت خود را به نفع شهرهای کوچک و بزرگ از دست داده‌اند. کاهش حس تعلق مکانی به‌عنوان یکی از علل آن به‌صورت مشکل و مسئله‌ای تازه برای انسان مطرح شده است که شناخت بیشتر آن به پژوهشگران و برنامه‌ریزان در حل چالش‌های پیش‌رو یاری می‌رساند. هدف پژوهش حاضر مطالعه تأثیر مؤلفه‌های اجتماعی و کالبدی مؤثر بر احساس تعلق مکانی بر پایداری جمعیتی سکونتگاه‌های روستایی مرزی شهرستان سریشه است. این پژوهش بر مبنای ماهیت از نوع توصیفی-تحلیلی با رویکرد پیمایشی و از حیث هدف از نوع تحقیقات کاربردی است. مبانی نظری و اطلاعات مرتبط با پیشینه پژوهش به‌روش کتابخانه‌ای تدوین شد و در مرحله بعد، جمع‌آوری اطلاعات محیطی به‌صورت پیمایشی و تکمیل پرسشنامه محقق‌ساخته از خانوارهای روستایی ساکن در روستاهای مرزی شهرستان سریشه انجام گرفت. جامعه آماری تحقیق شامل ۲۹ روستای مرزی شهرستان سریشه و مشتمل بر ۱۳۹۴ خانوار است. روش نمونه‌گیری در سطح خانوار از نوع احتمالی و تصادفی ساده و حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۲۵۳ خانوار است. در تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از عملیات پیمایشی، از آماره‌های توصیفی (میانگین، انحراف معیار و ضرایب تغییرات) و برای آزمون فرضیات از آمار استنباطی شامل

۱. دانشیار گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، نویسنده مسؤول

javadmikaniki@birjand.ac.ir

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند Dorri.r.geo@birjand.ac.ir

(آزمون دوجمله‌ای) استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان داد مؤلفه‌های اعتماد، انسجام و مشارکت اجتماعی بر احساس تعلق مکانی در حد زیادی تأثیرگذار است؛ همچنین مؤلفه کالبدی که بر تعلق مکانی خانوارهای روستایی تأثیر اندکی در پایداری جمعیتی و ماندگاری روستاییان در سکونتگاه‌های مرزی محدوده مورد مطالعه داشته است.

واژه‌های کلیدی: حس تعلق مکانی، پایداری جمعیتی سکونتگاه‌های روستایی، شهرستان

سربیشه.

مقدمه و بیان مسئله

وقوع انقلاب صنعتی، رشد سریع شهرنشینی و وجود شکاف میان شهر و روستا موجب تشدید مهاجرت‌های روستایی شده و امروزه نیز به دلیل مشکلات اجتماعی و اقتصادی، مسئله مهاجرت فرستی و تخلیه جمعیتی روستاها به یکی از موضوعات مهم در این زمینه تبدیل شده است. علاوه بر مشکلات اقتصادی، اجتماعی و کالبدی موجود در روستاها، از دیگر دلایل مهاجرت روستاییان، عدم تعلق و وابستگی آنان به محل زندگی خود است؛ به گونه‌ای که تصویری که از محل زندگی خود دارند در ایجاد حس تعلق به مکان زندگی‌شان و نیز انگیزه لازم برای ماندگاری در روستا و انجام امور کشاورزی نقش بسزایی دارد. حس تعلق مکانی از موضوعاتی است که در ماندگاری روستاییان در مکان زندگی خود تأثیر دارد و بهبود زندگی ساکنان در حوزه‌هایی همچون اشتغال، گذران اوقات فراغت، آموزش و ... به بهبود رضایت و تعلق می‌انجامد؛ بنابراین افزایش و بهبود این عوامل می‌تواند به جذب ساکنان آینده منجر شود و امکانی را برای پایداری و نیز افزایش جمعیت در محیط‌های روستایی فراهم کند. همچنین پایداری جمعیت روستایی موضوعی است که عوامل مختلف اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی را دربرمی‌گیرد.

حس مکان ازجمله مفاهیمی است که شناخت بیشتر آن به پژوهشگران و برنامه‌ریزان در زمینه‌های گوناگون یاری می‌رساند و در نهایت منجر به بهبود شرایط محیطی می‌شود. حس مکان، به این معناست که استفاده‌کنندگان، ویژگی‌های معنایی محیط و شخصیت مکان را از محیط دریافت کنند. حسی که به وسیله ادراک ذهنی مردم از محیط و دریافت احساسات آگاهانه یا ناآگاهانه آن‌ها از محیط دریافت می‌شود و استفاده‌کننده را در ارتباطی تنگاتنگ با محیط قرار

می‌دهد. حس مکان موجب ایجاد حس رضایتمندی در استفاده‌کننده می‌شود و با یادآوری فرهنگ یا تاریخ یک اجتماع و یا تجارب ذهنی گذشته فرد، بر مفهوم هویت تأکید می‌کند و کیفیت فضای ساخته‌شده را برای مخاطب ارتقا می‌بخشد. ویژگی‌های کالبدی محیط که شامل تعاملات اجتماعی و همچنین معانی هویتی و ذهنیت است، بر القای حس مکان تأثیرگذار است.

حس تعلق به مکان نقطه مقابل حس لامکانی است. حس لامکانی به احساس عدم تعلق به مکان که ناشی از فقدان تنوع است اشاره دارد (شکوئی و تبریزی، ۱۳۸۲: ۱۵۲). حس تعلق به مکان حتی در سلامتی روحی و روانی انسان نیز تأثیرگذار است و در مواردی حس تعلق باعث جلوگیری از بیماری دلتنگی شده است (Steele, 1981: 121). حس تعلق به مکان را می‌توان به معنای خاص و متمایز بودن، ثابت و پایدار ماندن و به جمع تعلق داشتن دانست (سرمدت و متوسلی، ۱۳۸۹: ۱۳۷). تعلق مکانی در مردم به واسطه مکانی که در آن به دنیا آمده و رشد کرده اند، شکل می‌گیرد. در واقع این نوع ارتباط با مکان، مردم را به گونه‌ای ماندگار، تحت تأثیر قرار می‌دهد و خاطر مکان، هویت انسان را غنا می‌بخشد. از دیدگاه روان‌شناسی محیط، احساس تعلق و دلبستگی به مکان در سطح بالاتری از حس مکان قرار دارد که به منظور بهره‌مندی و تداوم حضور انسان در مکان نقش تعیین‌کننده‌ای می‌یابد (فلاح و نوحی، ۱۳۹۱: ۲۱). تعلق به مکان فراتر از آگاهی از استقرار در یک مکان است. این حس به پیوند فرد با مکان منجر می‌شود و در آن انسان خود را جزئی از مکان می‌داند و براساس تجربه‌های خود از نشانه‌ها، معانی، عملکردها و شخصیت‌ها نقشی برای مکان در ذهن متصور می‌سازد و مکان برای او قابل احترام می‌شود. مهم‌ترین معنای تعلق به مکان در تجربه رابطه نمادین فرد، گروه و مکان نهفته است که می‌تواند ضمن فرهنگی بودن، از دیگر منابع اجتماعی، سیاسی، تاریخی و فرهنگی نیز معنا بگیرد.

در ادبیات روان‌شناسی اجتماعی حس تعلق به مکان، رابطه مستقیمی با طول مدت اقامت در آن مکان دارد و زندگی دائم در یک مکان به مدت حداقل پنج سال، تعلق خاطر نسبت به آن مکان را به وجود می‌آورد؛ در حالی که "مکان‌داری" موجب احساس ریشه‌دار بودن و تعلق به محیط می‌شود و مجسم‌کننده خواست و اراده است. بی‌مکانی دلالت بر فقدان معنی دارد (شکوئی و تبریزی، ۱۳۸۲: ۱۵۰).

سکونتگاه‌های روستایی به‌عنوان کوچک‌ترین و باسابقه‌ترین واحد جغرافیایی، تحت تأثیر عوامل مختلفی نظیر عوامل طبیعی، اجتماعی، فرهنگی، تاریخی و اقتصادی در بستر جغرافیایی و در قالب روابط انسان و محیط شکل گرفته است (میکانیکی و نیک‌فرجام، ۱۳۹۳: ۴۷). مناطق مرزی کشور ایران همواره به‌دلیل وجود تهدیدات گوناگون در کشورهای همسایه با مسائل و مشکلات زیادی روبه‌رو بوده است. روستاهای مرزی شهرستان سریشه، با داشتن ۹۹ کیلومتر مرز مشترک با کشور افغانستان، نمونه مورد مطالعه این پژوهش است. سکونتگاه‌هایی که براساس سرشماری سال ۱۳۹۵، جمعیت ۱۱۱۶۷ نفر را در خود جای داده است. برخلاف اینکه طی سال‌های اخیر مناطق روستایی و مرزی به‌دلایل مختلف با پدیده کاهش و یا تخلیه جمعیتی مواجه بوده‌اند، این سکونتگاه‌ها در مناطق مرزی شهرستان سریشه با رشد جمعیت روبه‌رو بوده‌اند؛ به‌طوری‌که جمعیت روستاهای مورد مطالعه تحقیق از ۷۲۰۹ نفر در سال ۱۳۸۵ به ۱۰۰۰۷ نفر در سال ۱۳۹۰ و در سال ۱۳۹۵ این رقم به ۱۱۱۶۷ نفر رسیده است. این افزایش جمعیت در محدوده مورد مطالعه در حالی است که خشکسالی دهه‌های اخیر و ناامنی‌های مرزی ناشی از حضور طالبان در افغانستان، فقر امکانات زیرساختی قاعدتاً باید موجب رشد منفی و حتی تخلیه جمعیتی سکونتگاه‌های مرزی شهرستان می‌شد؛ از این‌رو سؤال اصلی پژوهش حاضر آن است که حس تعلق مکانی چه تأثیری بر پایداری جمعیت حاشیه مرزی روستاهای مرزی این شهرستان داشته است؟ امید است نتایج حاصل در تصمیم‌گیری‌های نهادهای متولی روستایی تأثیرگذار باشد و شناخت بهتری از رفتارهای انسانی در موقعیت‌های مختلف مانند تصمیم برای ماندن یا ترک یک زیستگاه فراهم آورد.

پیشینه پژوهش

در این قسمت مهم‌ترین منابع و تحقیقات داخلی انجام‌شده مرتبط با پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرد:

جوان فروزنده و مطلبی (۱۳۹۰) در پژوهشی تحت عنوان «مفهوم حس تعلق به مکان و عوامل تشکیل‌دهنده آن»، نقش محیط و ویژگی‌های کالبدی آن را در شکل‌گیری حس تعلق مهم

می‌دانند؛ بدین منظور براساس روش پژوهش شناختی و با رویکردهای هستی‌شناسانه و معرفت-شناسانه به مبانی نظری مرتبط با موضوع پرداخته‌اند و حس تعلق را واجد دو بعد اجتماعی و کالبدی می‌دانند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد حس تعلق از معیارهای ارزیابی محیط‌های باکیفیت است و در معماری و رشته‌های طراحی محیطی، ویژگی‌های کالبدی نظیر فرم (رنگ، اندازه، شکل و مقیاس) و روابط اجزای کالبدی با تأمین و تأکید بر فعالیت‌های اجتماعی محیط، نقش مهم و مؤثری در شکل‌گیری حس تعلق دارند که در نهایت مدلی از عوامل تأثیرگذار محیطی ارائه شده است. امیرکافی و فتحی (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر دلبستگی به محله مسکونی (مطالعه موردی: شهر کرمان)» به این نتیجه رسیده‌اند که متغیرهای پیوندهای اجتماعی محلی، دسترسی به امکانات و تسهیلات، احساس امنیت و نظم اجتماعی، تأثیرات معناداری بر دلبستگی به محله مسکونی دارند. همچنین، تأثیر غیرمستقیم متغیر مدت اقامت که از طریق پیوندهای اجتماعی محلی صورت می‌گیرد، بیش از تأثیر مستقیم آن بر متغیر وابسته است. در مجموع، نتایج تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد متغیرهای اصلی پژوهش، ۵۹٪ از تغییرات دلبستگی به محله مسکونی را تبیین کرده‌اند. فلاحت و نوحی (۱۳۹۱) در پژوهشی تحت عنوان «مفهوم حس مکان و عوامل شکل‌دهنده آن» به بررسی مفهوم حس مکان در دیدگاه پدیدار-شناسی محیطی و روان‌شناسی محیطی، سطوح مختلف و عوامل شکل‌دهنده آن پرداخته‌اند. در نهایت ضمن رسیدن به این جمع‌بندی که حس مکان حاصل ارتباط درونی انسان، تصورات ذهنی او و ویژگی‌های محیط است، مدلی را برای نشان دادن چگونگی این تأثیرات ارائه می‌دهند. مطیعی لنگرودی و دیگران (۱۳۹۲) پژوهشی با عنوان «تبیین راهبرد مناسب بر ماندگاری جمعیت در سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: دهستان سلوک شهرستان هشتروود)»، با هدف راهکار مناسب جهت ماندگاری جمعیت در روستاها، انجام داده‌اند. در این مقاله با استفاده از ابزار تحلیل مبتنی بر تکنیک SWOT، نقاط قوت و ضعف داخلی و فرصت‌ها و تهدیدهای خارج از عرصه‌های سکونتگاه‌های روستایی دهستان سلوک بخش مرکزی شهرستان هشتروود تبیین و اقدامات راهبردی جهت حل مسائل مربوط به ماندگاری جمعیت روستاها ارائه شده است. یافته‌ها نشان می‌دهند که می‌توان از طریق توسعه کارآفرینی و نیز رویکرد مشارکتی به برنامه‌های توسعه

روستایی، ضمن تقویت روحیه و بسط انگیزه، زمینه‌های امیدواری را در روستاها تقویت کرد تا از این طریق پایه ماندگاری در روستاها را تحکیم بخشید.

مبانی نظری

توسعه پایدار روستایی

مؤسسه توسعه روستایی در ایران، توسعه روستایی را بدین صورت تعریف می‌کند: «فرایندی همه‌جانبه، موزون و درون‌زا که در چهارچوب آن، توانایی‌های اجتماعات روستایی برای رفع نیازهای اساسی مادی و معنوی و کنترل مؤثر بر نیروهای شکل‌دهنده نظام سکونت محلی (اکولوژیک، اجتماعی، اقتصادی، نهادی و سرزمین) رشد و تعالی می‌یابد. در واقع توسعه پایدار، نقطه توازن و تعادل در جهت تحقق اهداف توسعه در هر یک از ابعاد طبیعی، اجتماعی و اقتصادی است؛ امری که در چهارچوب الگوهای گذشته به تعارض میان هر یک از ابعاد توسعه انجامیده است. هر چند جهت رسیدن به توسعه پایدار روستایی بر حسب مقتضیات جوامع روستایی، اهمیت و وجوه کمی- کیفی متفاوتی برای اهداف آن در نظر گرفته شده است؛ لیکن می‌توان مبنای مشترکی را نیز به تصویر کشید.

زیست‌پذیری مناطق روستایی

زیست‌پذیری مفهومی کلی است که با برخی از مفاهیم و اصطلاحات دیگر همچون پایداری، کیفیت زندگی و کیفیت مکان و اجتماعات سالم مرتبط است (Norris & Pittman, 2000: 119). تعریف زیست‌پذیری در جوامع گوناگون متفاوت است؛ ولی با این حال می‌توان از اهداف برنامه‌ریزی اجتماعی برای ایجاد معیارهای بومی زیست‌پذیری بهره گرفت. زیست‌پذیری غالباً برای تعریف ابعاد مختلف اجتماع و تجربه‌های مشترکی که آن را شکل می‌دهند، به کار گرفته می‌شود و بر تجربه انسان از مکان تمرکز می‌کند و آن را در ظرف زمانی و مکانی مشخصی در نظر می‌گیرد (خراسانی، رضوانی و مولایی قلیچی، ۱۳۹۴: ۱۶۳). از دیدگاه برنامه‌ریزان و نظریه‌پردازان مختلف بسته به حیطة عمل هر یک از آن‌ها، در تعریف، روستای زیست‌پذیر در برخی از اصول بیشتر جلوه‌گر شده است.

روستای زیست‌پذیر، روستایی است که برای همه اقشار جذاب، ارزشمند، ایمن و مناسب است؛ نه فقط برای آن‌ها که در گروه سنی خاصی باشند (Juanwen, Quanxin & Jinlong, 2012: 50). روستای زیست‌پذیر از یک سو به گذشته‌های تاریخی و ریشه‌های روستاییان احترام می‌گذارد و از سوی دیگر به آنان که تاکنون متولد نشده‌اند نیز اهمیت می‌دهد. همچنین این نوع روستا علیه هرگونه ائتلاف منابع مبارزه می‌کند؛ بنابراین روستای پایدار نیز محسوب می‌شود. روستاهای زیست‌پذیر مکان‌هایی برای زندگی اجتماعی، ارتباط و گفتگو هستند. این‌گونه روستاها محیطی را برای سکونت و فعالیت ایجاد می‌کند و فضایی را به وجود می‌آورد که زمینه‌ساز حضور ساکنان در قلمرو آن باشد (Omar, 2005: 1065).

مفهوم مکان

ماهیت یک مکان در بعضی عرصه‌ها، کنشی زمانی است که با فصل‌ها و یا دوره‌های یک روز همانند هوا تغییر می‌کند؛ عواملی که بیش از هرچیز، موقعیت‌های متفاوت را تعیین می‌کند. ماهیت یک مکان در بعضی عرصه‌ها، کنشی زمانی است که با فصل‌ها و یا دوره‌های یک روز همانند هوا تغییر می‌کند. عواملی که بیش از هرچیز، موقعیت‌های متفاوت را تعیین می‌کند. تقریباً هر انسان، مکان را آسان‌تر از فضا درک و تجربه می‌کند و در مقایسه با فضا، ضرورت مکان برای زندگی فردی و اجتماعی را به‌سادگی احساس می‌کند. افراد حتی فضا را هم به‌واسطه مکان درک می‌کنند و فضایی جدا از مکان را غیرقابل تصور می‌دانند. این تفاوت در درک مکان و فضا از آنجا ناشی می‌شود که در واقع فضا انتزاعی‌تر از مکان است (سرمست و متوسلی، ۱۳۸۹: ۱۴۱). انسان از مکان‌های متفاوت تصویرهای متفاوتی در ذهن دارد. احساسات او می‌تواند بر روی ادراکاتش از محیط و شکل‌گیری تصویر ذهنی از مکان تأثیرگذار باشد. همین تصاویر ذهنی انسان‌هاست که به مکان هویت می‌دهد. علاوه بر ساختار کالبدی مکان، خاطرات افراد در هویت-بخشیدن به مکان مؤثر است (پرتویی، ۱۳۸۲: ۴۶).

مفهوم حس مکان

حس کلی که انسان پس از ادراک و قضاوت نسبت به محیطی خاص پیدا می‌کند را حس مکان می‌نامند که باعث هماهنگی انسان با محیط، بهر برداری بهتر از آن، رضایت کاربران و درنهایت احساس تعلق نسبت به آن مکان و تداوم حضور در آن می‌شود. حس مکان مفهوم مشخصی نیست که بتوان تعریف دقیقی برای آن ارائه داد؛ بلکه باید با آزمون روابط میان مکان و پایه‌های پدیدارشناختی جغرافیا سنجیده و ارزیابی شود (گلکار، ۱۳۸۰: ۶۵). شولتز (۱۳۸۱: ۱۲۳) حس مکان را پدیده‌ای کلی با ارزش‌های ساختاری می‌داند که در بستر ادراک و جهت‌یابی در فضا ممکن می‌شود.

مفهوم حس تعلق به مکان

تعلق به مکان سطح بالاتری از حس مکان است که به‌منظور بهره‌مندی و تداوم حضور انسان در مکان نقش تعیین‌کننده‌ای می‌یابد (فلاح و نوحی، ۱۳۹۱: ۴۷). تعلق به مکان که بر پایه حس مکان به وجود می‌آید، فراتر از آگاهی از استقرار در یک مکان است. این حس به پیوند فرد با مکان منجر می‌شود و در آن انسان خود را جزئی از مکان می‌داند و براساس تجربه‌های خود از نشانه‌ها، معانی، عملکردها و شخصیت مکان، نقشی برای آن در ذهن خود متصور می‌شود و مکان برای او قابل احترام می‌شود (Steele, 1981: 44)؛ بنابراین حس تعلق ترکیبی پیچیده از معانی، نمادها و کیفیت‌های محیطی است که شخص یا گروه به‌صورت خودآگاه یا ناخودآگاه از یک مکان خاص ادراک می‌کنند. این معنا که عمدتاً بر پایه ارتباط عاطفی فرد با محیط قرار دارد، در طراحی به‌صورت نمود کالبدی خود را نمایان می‌کند (جوان‌فروزنده و مطلبی، ۱۳۹۰: ۳۳). مهم‌ترین معنای تعلق به مکان در تجربه رابطه نمادین فرد، گروه و مکان نهفته است که می‌تواند ضمن فرهنگی بودن، از دیگر منابع اجتماعی، سیاسی، تاریخی و فرهنگی نیز معنا بگیرد.

ارتباط بین تعلق مکانی و ماندگاری در روستا

به‌طور کلی می‌توان گفت عوامل متعددی بر افزایش رضایتمندی و حس تعلق مکانی در روستاها تأثیرگذارند: عواملی نظیر محل زندگی به‌عنوان مکانی که در آن هویت فرد شکل گرفته، حوادث

و رویدادهایی که برای فرد اتفاق افتاده، خاطراتی که از آن مکان در ذهن فرد باقی مانده است و نیز ارتباط با خویشاوندان، همسایگان، زمین‌ها و دارایی‌های فرد در روستا، عناصر مصنوع، اندازه، رنگ، بافت، آب و هوای مطلوب و... این عوامل باعث می‌شود تا روستاییان نسبت به روستا و محل زندگی خود، احساس تعلق داشته باشند و سبب کاهش مهاجرت‌های روستایی و ترک مکان زندگی می‌شود؛ بنابراین رضایت از محل سکونت مؤلفه‌ای کلیدی برای مهاجرت و یا مهاجرت‌نکردن روستاییان است. این رضایت تابعی از ویژگی‌های خانودگی، بعد مکانی و نیز قراردادهای اجتماعی است.

سؤالات پژوهش

۱. مؤلفه‌های اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی چه تأثیری بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی مرزی شهرستان سربیشه داشته است؟
۲. مؤلفه‌های کالبدی مؤثر بر احساس تعلق مکانی چه تأثیری بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی مرزی شهرستان سربیشه داشته است؟

فرضیات پژوهش

۱. مؤلفه‌های اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی مرزی شهرستان سربیشه تأثیر زیادی دارد.
۲. مؤلفه‌های کالبدی مؤثر بر احساس تعلق مکانی بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی مرزی شهرستان سربیشه تأثیر زیادی دارد.

روش پژوهش

تحقیق حاضر، توصیفی-تحلیلی با رویکرد پیمایشی است. با استفاده از منابع کتابخانه‌ای، منابع اینترنتی و فیش‌برداری از این منابع به جمع‌آوری مطالب جامع و مستند در ارتباط با پژوهش و بررسی مبانی نظری مرتبط با موضوع پرداخته و با بیان مؤلفه‌های اجتماعی و کالبدی حس تعلق، متغیرهای مناسب شناسایی شد.

فرایند نمونه‌گیری و تعیین حجم نمونه متمرکز بر جامعه آماری این پژوهش شامل خانوارهای ساکن روستاهای مرزی شهرستان سریشه؛ یعنی ۱۳۹۴ خانوار است. براساس فرمول کوکران تعداد ۲۵۳ خانوار به‌عنوان حجم نمونه لازم از جامعه مورد نظر به‌صورت زیر تعیین شد:

$$n = \frac{Nt^2 pq}{Nd^2 + t^2 pq}$$

در این فرمول:

$N=1394$ (تعداد خانوارهای ساکن در روستاهای نمونه مرزی شهرستان سریشه)

$t=1/96$ (در سطح اطمینان ۰/۹۵)

$p=0/75$ (نسبت وجود صفت در جامعه است که بر اساس پیش‌آزمون انجام‌شده، مقدار این

نسبت برای متغیر تعلق مکانی برابر ۰/۷۵ برآورد شده است).

$q=0/25$ (نسبت عدم وجود صفت در جامعه است، $q=1-p$)

$d=0/05$

$n=253$ (حجم نمونه محاسبه‌شده)

جمع‌آوری اطلاعات نمونه مورد مطالعه طی پیمایش با استفاده از پرسشنامه محقق‌ساخته انجام

شد که شامل بخش‌های مختلفی به شرح زیر است:

بخش اول مربوط به مشخصات فردی با ۳ گویه.

بخش دوم مربوط به اعتماد اجتماعی با ۷ گویه.

بخش سوم مربوط به انسجام و مشارکت اجتماعی با ۷ گویه.

بخش چهارم مربوط به هویت اجتماعی با ۷ گویه.

بخش پنجم مربوط به دسترسی به خدمات و امکانات با ۲۱ گویه.

طیف به‌کاررفته در پرسشنامه، طیف لیکرت بوده و جواب‌ها به‌صورت پنج‌گزینه (خیلی کم ۱،

کم ۲، متوسط ۳، زیاد ۴ و خیلی زیاد ۵) تنظیم شده است. در این پژوهش از روایی صوری

استفاده شد؛ بدین صورت که در طراحی پرسشنامه سعی شد، سؤالات آن منطبق و مرتبط با

مبانی نظری و اهداف پژوهش طراحی شود که در مرحله بعد با نظرات اساتید حوزه مطالعات

برنامه‌ریزی روستایی اصلاح شد. برای برآورد پایایی ابزار اندازه‌گیری از آزمون کرونباخ استفاده شد که مقادیر آن در جدول ۱ قید شده است:

جدول (۱) ضریب آلفای کرونباخ برای بخش‌های مختلف پرسشنامه

مقدار ضریب آلفای کرونباخ	تعداد سؤالات	بخش‌های پرسشنامه	
۰/۸۵۶	۷	اعتماد اجتماعی	مؤلفه‌های اجتماعی مؤثر بر احساس
۰/۹۰۰	۷	انسجام و مشارکت اجتماعی	تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی
۰/۸۹۵	۷	هویت اجتماعی	روستایی
۰/۹۴۷	۲۱	مؤلفه‌های کالبدی مؤثر بر احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی	

داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از آزمون‌های آماری متناسب با فرضیه‌های تحقیق آماره‌های توصیفی (میانگین، انحراف معیار و ضریب تغییرات)، آمار استنباطی (آزمون کولموگروف اسمیرنوف، آزمون دو جمله‌ای) و نرم‌افزار SPSS، با هدف مطالعه تأثیر مؤلفه‌های اجتماعی و کالبدی مؤثر بر احساس تعلق مکانی بر پایداری جمعیتی سکونتگاه‌های روستایی مرزی شهرستان تجزیه و تحلیل انجام شد.

محدوده مورد مطالعه

شهرستان سربیشه به مرکزیت شهر سربیشه در حدفاصل ۳۲ درجه و ۲ دقیقه عرض شمالی تا ۳۲ درجه و ۵۶ دقیقه عرض جنوبی و ۶۰ درجه و ۵۳ دقیقه طول شرقی تا ۵۹ درجه و ۱۳ دقیقه طول غربی با مساحتی معادل ۸۱۹۹ کیلومتر مربع در شرق ایران، حاشیه شمال شرقی دشت لوت و در جنوب شرقی شهرستان بیرجند و در محور بین‌المللی بیرجند- زاهدان واقع شده است که از شمال به شهرستان درمیان، از غرب به شهرستان‌های بیرجند و خوسف، از جنوب به شهرستان نهبندان و از شرق به کشور افغانستان محدود شده و طول مرز مشترک آن با کشور افغانستان حدود ۹۹ کیلومتر است شهر سربیشه در فاصله ۶۶ کیلومتری بیرجند، مرکز استان خراسان جنوبی و ۵۳۳ کیلومتری مشهد، مرکز استان خراسان رضوی و ۳۹۵ کیلومتری زاهدان مرکز استان سیستان و بلوچستان واقع شده است. این شهرستان دارای سه بخش به نام‌های مرکزی، مود و درح، سه شهر به نام‌های سربیشه و مود و درح و دارای شش دهستان به نام‌های درح،

مؤمن‌آباد، مود، نهارجان، غیناب و لانو است. تعداد کل آبادی‌های این شهرستان ۳۵۲ آبادی باست که از این تعداد ۲۴۷ آبادی دارای سکنه و ۱۰۵ آبادی خالی از سکنه است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی خراسان جنوبی، ۱۳۹۶: ۲۱).

براساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، شهرستان سربیشه دارای ۴۰۹۵۹ نفر جمعیت و ۱۲۰۱۱ خانوار بوده است که ۱۲۱۹۲ نفر با ۳۴۲۳ خانوار در نقاط شهری و ۲۸۷۶۷ نفر با ۸۵۸۸ خانوار در نقاط روستایی ساکن بوده‌اند که از جمعیت ۴۰۹۵۹ نفری شهرستان، ۲۰۵۶۵ نفر را زنان و ۲۰۳۹۴ نفر را مردان تشکیل داده‌اند. جدول ۲ تعداد خانوار و جمعیت زن و مرد را در روستاهای مرزی شهرستان سربیشه نشان می‌دهد:

جدول ۲) روستاهای مرزی مورد مطالعه شهرستان سربیشه به تفکیک جمعیت و خانوار

(مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵)

نام روستا	خانوار	جمعیت	مرد	زن	نام روستا	خانوار	جمعیت	مرد	زن
عباس‌آباد	۱۴	۵۴	۲۶	۲۸	گوی سفلی	۳۲	۹۵	۴۱	۵۴
باغ خواجه	۲۶	۸۹	۵۲	۳۷	لانو	۱۱۳	۳۹۷	۱۹۷	۲۰۰
شبو	۱۳	۳۹	۱۷	۲۲	پوزه زرد	۱۰	۳۴	۱۳	۲۱
علی هدیه پایین	۳۰	۱۰۰	۴۳	۵۷	درخت توت	۷۱	۲۱۹	۱۱۵	۱۰۴
علی هدیه علیا	۶۴	۲۰۱	۸۷	۱۱۴	رحیم‌آباد لانو	۱۵	۵۶	۳۲	۲۴
کلاته دهن دوتگی	۱۰	۳۰	۱۲	۱۸	شورکه	۳۷	۱۲۴	۶۱	۶۳
کلاته شب	۶۷	۲۱۸	۱۰۵	۱۱۳	عباس‌آباد	۱۸	۵۳	۲۴	۲۹
کلاته شیر	۴۵	۱۲۹	۵۷	۷۲	کلاته مصیب	۱۷	۵۵	۲۳	۳۲
کلاته شیر پایین	۳۵	۱۱۲	۴۹	۶۳	مرکه / موکه	۳۵	۱۱۱	۵۳	۵۸
گلوباغ	۱۱۸	۳۹۰	۱۹۳	۱۹۷	مشوکی	۹۱	۳۲۵	۱۵۸	۱۶۷
ازبک	۲۸	۹۸	۴۹	۴۹	نوده علیا	۴۳	۱۴۷	۷۱	۷۶
بیشه	۵۳	۱۹۰	۸۹	۱۰۱	خوشاب	۸۷	۳۰۹	۱۴۹	۱۶۰

۲۰۱	۳۶۱	۵۶۲	۱۳۲	ماهی رود	۱۳۹	۱۴۵	۲۸۴	۸۵	تجشک
۳۹	۳۳	۷۲	۱۵	تیغناپ بالا	۵۲	۴۴	۹۶	۳۱	توت
					۹۹	۹۶	۱۹۵	۵۹	دربلوند

یافته‌های تحقیق

توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه براساس متغیر جنسیت نشان می‌دهد که ۵۵/۶٪ افراد مرد و ۴۴/۴٪ آن‌ها زن هستند. توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه براساس متغیر سن نشان می‌دهد که سن ۲۵/۷٪ افراد مورد بررسی بین ۱۵ تا ۳۰ سال، ۳۹/۵٪ در بازه ۳۱ تا ۴۵ سال و سن ۲۶/۹٪ افراد مورد بررسی در بازه سنی ۴۶ تا ۶۰ سال است و سن ۷/۹٪ افراد مورد بررسی بیش از ۶۰ سال است. همچنین میانگین و انحراف معیار سن افراد مورد مطالعه به ترتیب برابر ۴۰/۸۰ و ۱۳/۲۴ سال است.

توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه نشان داد که ۴٪ افراد مورد بررسی بی‌سواد و میزان تحصیلات ۳۶٪ افراد ابتدایی، ۲۶/۱٪ آن‌ها دارای مدرک متوسطه، ۱۹/۴٪ آن‌ها دارای مدرک دیپلم و ۳/۲٪ افراد مورد بررسی دارای مدرک فوق دیپلم، ۸/۳٪ لیسانس و ۳/۲٪ افراد دارای مدرک فوق لیسانس هستند.

جداول ۳، ۴ و ۵ توزیع فراوانی دیدگاه افراد پیرامون مؤلفه‌های اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی شامل: اعتماد اجتماعی، انسجام و مشارکت اجتماعی و هویت اجتماعی است و نتایج زیر از آن حاصل می‌شود:

الف. اعتماد اجتماعی: میانگین نظر افراد مورد مطالعه پیرامون میزان تأثیر مؤلفه اعتماد اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی برابر ۳/۷۰ و انحراف معیار آن برابر ۰/۷۱ است. این مقادیر نمایانگر تأثیر مؤلفه اعتماد اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی در حد زیاد است.

جدول ۳) توزیع فراوانی دیدگاه افراد مورد مطالعه پیرامون مؤلفه اعتماد اجتماعی

اولویت براساس ضریب تغییرات	نتیجه براساس میانگین ضریب تغییرات	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	گویه	
۱	زیاد	۰/۲۰	۰/۸۲	۴/۰۴	۷۹	۱۱۶	۴۶	۱۱	۰	فراوانی	احساس مسئولیت مردم روستا در قبال خانواده و مسائل و مشکلات همدیگر
					۳۱/۲	۴۵/۸	۱۸/۲	۴/۳	۰	درصد	
۲	زیاد	۰/۲۳۰	۰/۸۷	۳/۷۸	۵۲	۱۱۶	۶۵	۱۷	۲	فراوانی	اعتماد اقوام مختلف در روستایمان به همدیگر
					۲۰/۶	۴۶	۲۵/۸	۶/۷	۰/۸	درصد	
۳	زیاد	۰/۲۳۶	۰/۹۱	۳/۸۵	۶۱	۱۱۶	۵۸	۱۲	۵	فراوانی	وجود دوستان مورد اعتماد در روستا
					۲۴/۲	۴۶	۲۳	۴/۸	۲	درصد	
۴	زیاد	۰/۲۴	۰/۹۵	۳/۹۱	۷۷	۱۰۰	۵۴	۲۰	۲	فراوانی	اعتماد افراد روستا به یکدیگر در زمان نیاز و ضرورت
					۳۰/۴	۳۹/۵	۲۱/۳	۷/۹	۰/۸	درصد	
۵	زیاد	۰/۲۶	۰/۹۵	۳/۵۶	۴۱	۱۰۰	۷۵	۳۴	۳	فراوانی	کمک مالی افراد روستا به یکدیگر در زمان نیاز
					۱۶/۲	۳۹/۵	۲۹/۶	۱/۴	۱/۲	درصد	
۶	متوسط	۰/۳۰۹	۱/۰۶	۳/۴۳	۳۸	۹۹	۵۷	۵۲	۷	فراوانی	وجود افرادی در روستا که بتوانند مسائل خصوصی را با آنها در میان بگذارید.
					۱۵	۳۹/۱	۲۲/۵	۲/۶	۲/۸	درصد	
۷	متوسط	۰/۳۱۴	۱/۰۰۵	۳/۲۰	۲۸	۶۵	۹۶	۵۴	۸	فراوانی	وجود نهادهای رسمی مورد اعتماد مانند بخشداری، دهیاری، شورای اسلامی و...
					۱۱/۲	۲۵/۹	۳۸/۲	۲/۵	۳/۲	درصد	
-	زیاد	۰/۱۹	۰/۷۱	۳/۷۰	۲۸	۱۳۳	۸۲	۱۰	۰	فراوانی	اعتماد اجتماعی
					۱۱/۱	۵۲/۶	۳۲/۴	۴	۰	درصد	

ب. انسجام و مشارکت اجتماعی: میانگین نظر افراد مورد مطالعه پیرامون میزان تأثیر مؤلفه انسجام و مشارکت اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی برابر ۴/۰۱ و انحراف معیار آن برابر ۰/۷۳ است که نمایانگر میزان تأثیر مؤلفه انسجام و مشارکت اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی در حد زیاد است.

جدول ۴) توزیع فراوانی دیدگاه افراد مورد مطالعه پیرامون انسجام و مشارکت اجتماعی

اولویت براساس ضریب تغییرات	نتیجه براساس میانگین	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	گویه	
۱	زیاد	۰/۱۶	۰/۷۳	۴/۳۸	۱۳۲	۹۰	۲۸	۳	۰	فراوانی	در زمان بحران‌های مختلف مانند سیل و... مردم روستایمان به یکدیگر کمک می‌کنند.
					۵۲/۲	۳۵/۶	۱۱/۱	۱/۲	۰	درصد	
۲	زیاد	۰/۱۸۵	۰/۷۷	۴/۱۵	۸۸	۱۲۵	۳۲	۷	۱	فراوانی	کمک افراد روستا در زمان وقوع حادثه به یکدیگر
					۳۴/۸	۴۹/۴	۱۲/۶	۲/۸	۰/۴	درصد	
۳	زیاد	۰/۱۹۵	۰/۸۲	۴/۲۰	۱۰۸	۹۷	۳۹	۹	۰	فراوانی	زمانی که برای یکی از اهالی روستا مشکلی پیش آید، مردم برای کمک پیش قدم می‌شوند.
					۴۲/۷	۳۸/۳	۱۵/۴	۳/۶	۰	درصد	
۴	زیاد	۰/۲۱	۰/۸۳	۴/۰۲	۸۲	۱۰۵	۵۵	۱۰	۰	فراوانی	همکاری اهالی روستا در امور عام‌المنفعه مانند ساخت مسجد، حسینیه، حمام و...
					۳۲/۵	۴۱/۷	۲۱/۸	۴	۰	درصد	
۵	زیاد	۰/۲۲	۰/۸۷	۳/۹۵	۷۵	۱۰۵	۶۰	۱۲	۱	فراوانی	اتحاد افراد در فعالیت‌های فرهنگی، مذهبی و اجتماعی مردم روستا
					۲۹/۶	۴۱/۵	۲۳/۷	۴/۷	۰/۴	درصد	
۶	زیاد	۰/۲۴	۰/۹۰	۳/۷۹	۵۹	۱۰۵	۶۸	۲۰	۱	فراوانی	سهیم‌بودن در تصمیم‌گیری و مشارکت در امور روستا
					۲۳/۳	۴۱/۵	۲۶/۹	۷/۹	۰/۴	درصد	
۷	زیاد	۰/۲۶	۰/۹۷	۳/۷۴	۶۲	۹۶	۶۸	۲۳	۴	فراوانی	عدم وجود دودستگی‌های قومی- قبیله‌ای و مذهبی در روستا
					۲۴/۵	۳۷/۹	۲۶/۹	۹/۱	۱/۶	درصد	
-	زیاد	۰/۱۸	۰/۷۳	۴/۰۱	۶۵	۱۳۱	۵۳	۴	۰	فراوانی	انسجام و مشارکت اجتماعی
					۲۵/۷	۵۱/۸	۲۰/۹	۱/۶	۰	درصد	

ج. هویت اجتماعی: میانگین نظر افراد مورد مطالعه پیرامون میزان تأثیر مؤلفه هویت اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی برابر ۳/۶۸ و انحراف معیار آن برابر ۰/۸۱ است. میزان میانگین حاصل نشان‌دهنده آن است که میزان تأثیر مؤلفه هویت اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی در حد زیاد است.

جدول ۵) توزیع فراوانی دیدگاه افراد مورد مطالعه پیرامون مؤلفه هویت اجتماعی

اولویت براساس ضریب تغییرات	نتیجه براساس میانگین	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	فراوانی	گویه
۱	زیاد	۰/۲۳	۰/۱۸۸	۳/۸۵	۶۴	۱۰۴	۷۱	۱۲	۲	فراوانی	عضویت در گروه‌های مختلف روستا مانند هیئت عزاداری، پایگاه بسیج و...
					۲۵/۳	۴۱/۱	۲۸/۱	۴/۷	۰/۸	درصد	
۲	زیاد	۰/۲۴	۰/۱۹۰	۳/۷۵	۵۰	۱۲۰	۵۷	۲۴	۲	فراوانی	هویتی که گروه دوستان در سطح روستا به من داده است.
					۱۹/۸	۴۷/۴	۲۲/۵	۹/۵	۰/۸	درصد	
۳	زیاد	۰/۲۵۰	۰/۱۹۷	۳/۸۸	۷۳	۱۰۷	۴۹	۱۹	۵	فراوانی	از اینکه جایی روی زمین متعلق به من است و من واقعاً به این روستا تعلق دارم، حس آرامش دارم.
					۲۸/۹	۴۲/۳	۱۹/۴	۷/۵	۲	درصد	
۴	زیاد	۰/۲۵۲	۰/۱۹۷	۳/۸۴	۷۱	۱۰۲	۵۵	۲۱	۴	فراوانی	از اینکه در این روستا متولد شده‌ام، احساس غرور و افتخار می‌کنم.
					۲۸/۱	۴۰/۳	۲۱/۷	۸/۳	۱/۶	درصد	
۵	زیاد	۰/۲۶	۰/۱۹۵	۳/۶۹	۴۷	۱۱۶	۵۷	۲۸	۴	فراوانی	هویتی که از مرزی بودن روستایمان دارم.
					۱۸/۷	۴۶	۲۲/۶	۱۱/۱	۱/۶	درصد	
۶	متوسط	۰/۳۰۰	۱/۰۵	۳/۴۹	۴۳	۹۷	۶۳	۴۲	۸	فراوانی	احساس تعلق به روستایمان دارم؛ به‌گونه‌ای که از من رفتار متعصبانه سرمی‌زند.
					۱۷	۳۸/۳	۲۴/۹	۱۶/۶	۳/۲	درصد	
۷	متوسط	۰/۳۰۲	۱/۰۰۳	۳/۳۲	۲۸	۹۱	۷۷	۵۰	۷	فراوانی	احساس تعلق به روستا مرا درگیر امور اجتماعی می‌کند که گاه این مسئله در امور شخصی یا فردی من خلل ایجاد می‌کند.
					۱۱/۱	۳۶	۳۰/۴	۱۹/۸	۲/۸	درصد	
-	زیاد	۰/۲۲	۰/۱۸۱	۳/۶۸	۲۹	۱۴۰	۶۰	۲۳	۱	فراوانی	هویت اجتماعی
					۱۱/۵	۵۵/۳	۲۳/۷	۹/۱	۰/۴	درصد	

میانگین نظر افراد مورد مطالعه پیرامون میزان تأثیر ویژگی‌های کالبدی مؤثر بر احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی برابر ۲/۵۲ و انحراف معیار آن برابر ۰/۷۲ است. میانگین حاصل در جدول ۶ نشان‌دهنده آن است که میزان تأثیر ویژگی‌های کالبدی مؤثر بر احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی، کمتر از حد متوسط است.

جدول ۶) توزیع فراوانی دیدگاه افراد مورد مطالعه در مورد میزان تأثیر ویژگی‌های کالبدی مؤثر بر احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی

اولویت	نتیجه براساس میانگین	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	گویه
۱	متوسط	۰/۳۱	۰/۸۳	۲/۶۴	۲	۲۷	۱۲۷	۷۰	۲۵	فراوانی
					۰/۸	۱۰/۸	۵۰/۶	۲۷/۹	۱۰	درصد
۲	کم	۰/۳۲	۰/۷۸	۲/۳۹	۰	۱۴	۱۰۴	۱۰۲	۳۳	فراوانی
					۰	۵/۵	۴۱/۱	۴۰/۳	۱۳	درصد
۳	متوسط	۰/۳۳	۰/۸۹	۲/۶۶	۷	۲۷	۱۱۸	۷۵	۲۵	فراوانی
					۲/۸	۱۰/۷	۴۶/۸	۲۹/۸	۹/۹	درصد
۴	متوسط	۰/۳۴۱	۰/۹۹	۲/۹۰	۸	۶۷	۹۳	۶۲	۲۲	فراوانی
					۳/۲	۲۶/۶	۳۶/۹	۲۴/۶	۸/۷	درصد
۵	متوسط	۰/۳۴۲	۱/۰۵	۳/۰۷	۲۳	۶۵	۸۹	۵۹	۱۶	فراوانی
					۹/۱	۲۵/۸	۳۵/۳	۲۳/۴	۶/۳	درصد
۶	کم	۰/۳۵۲	۰/۸۴	۲/۳۸	۰	۱۷	۱۰۵	۸۸	۴۲	فراوانی
					۰	۶/۷	۴۱/۷	۳۴/۹	۱۶/۷	درصد
۷	متوسط	۰/۳۵۵	۰/۹۱	۲/۵۶	۷	۲۱	۱۱۳	۸۰	۳۲	فراوانی
					۲/۸	۸/۳	۴۴/۷	۳۱/۶	۱۲/۶	درصد
۸	کم	۰/۳۶	۰/۸۹	۲/۴۳	۲	۲۶	۹۰	۹۸	۳۷	فراوانی
					۰/۸	۱۰/۳	۳۵/۶	۳۸/۷	۱۴/۶	درصد
۹	متوسط	۰/۳۶۸	۰/۹۵	۲/۵۸	۵	۴۰	۸۳	۹۵	۳۰	فراوانی
					۲	۱۵/۸	۳۲/۸	۳۷/۵	۱۱/۹	درصد
۱۰	متوسط	۰/۳۷	۱/۰۱	۲/۷۳	۱۰	۵۶	۶۵	۱۰۲	۲۰	فراوانی
					۴	۲۲/۱	۲۵/۷	۴۰/۳	۷/۹	درصد
۱۱	کم	۰/۳۷۲	۰/۸۶	۲/۳۱	۱	۲۵	۶۴	۱۲۴	۳۹	فراوانی
					۰/۴	۹/۹	۲۵/۳	۴۹	۱۵/۴	درصد
۱۲	متوسط	۰/۳۷۶	۱/۰۸	۲/۸۷	۱۱	۷۴	۶۷	۷۴	۲۷	فراوانی
					۴/۳	۲۹/۲	۲۶/۵	۲۹/۲	۱۰/۷	درصد
۱۳	متوسط	۰/۳۸	۰/۹۹	۲/۵۸	۱۹	۱۷	۷۷	۱۱۹	۲۱	فراوانی

مطالعه تأثیرات حس تعلق مکانی بر پایداری جمعیتی ... / جواد میکانیکی | ۱۳۱

					۷/۵	۶/۷	۳۰/۴	۴۷	۸/۳	درصد	دسترسی به بازارچه محلی برای خرید مایحتاج روزانه
۱۴	کم	۰/۳۹	۰/۹۲	۲/۳۳	۲	۲۹	۶۵	۱۱۴	۴۳	فراوانی	دسترسی به مراکز درمانی و خدمات بهداشتی
					۰/۸	۱۱/۵	۲۵/۷	۴۵/۱	۱۷	درصد	
۱۵	کم	۰/۴۰	۰/۹۱	۲/۲۴	۵	۱۳	۷۴	۱۰۸	۵۳	فراوانی	احداث معابر جدید و زیباسازی معابر
					۲	۵/۱	۲۹/۲	۴۲/۷	۲۰/۹	درصد	
۱۶	کم	۰/۴۲۰	۱/۰۳	۲/۴۵	۵	۴۰	۶۸	۹۱	۴۹	فراوانی	آسفالت میسرهای بین روستاهای مجاور و دسترسی به شهر
					۲	۱۵/۸	۲۶/۹	۳۶	۱۹/۴	درصد	
۱۷	کم	۰/۴۲۱	۰/۸۸	۲/۰۹	۰	۱۴	۷۱	۹۴	۷۴	فراوانی	دسترسی به امکاناتی از قبیل تعمیرگاه وسایل نقلیه و جایگاه سوخت
					۰	۵/۵	۲۸/۱	۳۷/۲	۲۹/۲	درصد	
۱۸	کم	۰/۴۲۳	۱/۰۵	۲/۴۸	۱۴	۲۳	۷۵	۹۷	۴۲	فراوانی	کیفیت مسکن روستا به لحاظ مرغوبیت مصالح و تأمین نیازها
					۵/۶	۹/۲	۲۹/۹	۳۸/۶	۱۶/۷	درصد	
۱۹	کم	۰/۴۲۴	۰/۸۲	۱/۹۳	۰	۹	۵۰	۱۰۹	۸۴	فراوانی	دسترسی به خدمات بانکی برای مردم روستا
					۰	۳/۶	۱۹/۸	۴۳/۳	۳۳/۳	درصد	
۲۰	کم	۰/۴۴	۱/۰۴	۲/۳۶	۳	۳۹	۶۷	۸۲	۶۱	فراوانی	سیستم‌های گرمایش و سرمایش مسکن
					۱/۲	۱۵/۵	۲۶/۶	۳۲/۵	۲۴/۲	درصد	
۲۱	کم	۰/۵۴	۱/۱۲	۲/۰۷	۱۲	۱۹	۴۱	۸۴	۹۷	فراوانی	صدور سند مالکیت مسکن و زمین‌سازی برای آن
					۴/۷	۷/۵	۱۶/۲	۳۳/۲	۳۸/۳	درصد	
-	متوسط	۰/۲۸	۰/۷۲	۲/۵۲	۰	۱۹	۱۰۹	۱۱۰	۱۵	فراوانی	ویژگی‌های کالبدی
					۰	۷/۵	۴۳/۱	۴۳/۵	۵/۹	درصد	

انجام آزمون نرمال بودن/ نبودن داده‌ها نشان داد، داده‌های گردآوری شده حاصل از عملیات پرسشنامه مربوط به مؤلفه‌های اجتماعی و کالبدی مؤثر بر احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی، از توزیع نرمال تبعیت نمی‌کنند.

جدول (۷) آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای بررسی فرض نرمال بودن متغیرهای تحقیق

sig	سطح معناداری	مقدار آماره آزمون	مؤلفه‌ها	
			اعتماد اجتماعی	مؤلفه‌های اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۰۸۶	اعتماد اجتماعی	مؤلفه‌های اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۱۰۶	انسجام و مشارکت اجتماعی	مؤلفه‌های اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۱۵۴	هویت اجتماعی	مؤلفه‌های اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۰۸۱	مؤلفه‌های کالبدی مؤثر بر احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی	

با توجه به مقادیر جدول ۷ و نرمال نبودن داده‌ها از آزمون دوجمله‌ای به بررسی استنباطی این متغیرها پرداخته می‌شود:

اعتماد اجتماعی: در همه موارد مورد بررسی مقدار sig آزمون کمتر از ۰/۰۵ است و نسبت پاسخ‌های مشاهده‌شده در گروه اول کمتر از گروه دوم است؛ بنابراین از نظر افراد مورد بررسی گویه‌های مربوط به اعتماد اجتماعی تأثیر زیادی بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی در محدوده مورد مطالعه دارد. از آنجاکه مقدار sig آزمون کمتر از ۰/۰۵ است، فرض صفر رد می‌شود؛ بنابراین نسبت پاسخ‌های مشاهده‌شده در دو گروه برابر نیست و با توجه به تعداد پاسخ‌ها در دو گروه نتیجه می‌گیریم تعداد پاسخ‌های مشاهده‌شده در گروه اول کمتر از گروه دوم بوده است؛ بنابراین به‌طور کلی مؤلفه اعتماد اجتماعی تأثیر زیادی بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی دارد (جدول ۸).

جدول ۸) نتایج آزمون دوجمله‌ای در بررسی مؤلفه اعتماد اجتماعی

sig	سطح معناداری	نسبت آزمون	نسبت پاسخ‌های مشاهده‌شده	تعداد پاسخ‌های مشاهده‌شده	گروه	گویه
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۳	۸	گروه اول	احساس مسئولیت مردم روستا در قبال خانواده، مسائل و مشکلات همدیگر
			۰/۹۷	۲۴۵	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۸	۲۱	گروه اول	اعتماد اقوام مختلف در روستا به همدیگر
			۰/۹۲	۲۳۲	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۱۱	۲۷	گروه اول	وجود دوستان مورد اعتماد در روستا
			۰/۸۹	۲۲۶	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۵	۱۳	گروه اول	اعتماد افراد روستا به یکدیگر در زمان نیاز و ضرورت
			۰/۹۵	۲۴۰	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۴	۱۰	گروه اول	کمک مالی افراد روستا به یکدیگر در زمان نیاز
			۰/۹۶	۲۴۲	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۴	۹	گروه اول	وجود افرادی در روستا که بتوانید مسائل خصوصی را با آن‌ها در میان بگذارید.
			۰/۹۶	۲۴۴	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۱	۳	گروه اول	وجود نهادهای رسمی مورد اعتماد مانند بخشداری، دهیاری، شورای اسلامی و...
			۰/۹۹	۲۵۰	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۴	۱۰	گروه اول	اعتماد اجتماعی
			۰/۹۶	۲۴۳	گروه دوم	

انسجام و مشارکت اجتماعی: در همه موارد مورد بررسی مقدار sig آزمون کمتر از ۰/۰۵ است و نسبت پاسخ‌های مشاهده‌شده در گروه اول کمتر از گروه دوم است؛ بنابراین از نظر افراد مورد بررسی گویه‌های مربوط به انسجام و مشارکت اجتماعی تأثیر زیادی بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی در محدوده مورد مطالعه دارد. از آنجاکه مقدار sig آزمون کمتر از ۰/۰۵ است، فرض صفر رد می‌شود؛ بنابراین نسبت پاسخ‌های مشاهده‌شده در دو گروه برابر نیست و با توجه به تعداد پاسخ‌ها در دو گروه نتیجه می‌گیریم تعداد پاسخ‌های مشاهده‌شده در گروه اول کمتر از گروه دوم بوده است؛ بنابراین به‌طور کلی مؤلفه انسجام و مشارکت اجتماعی تأثیر زیادی بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی دارد (جدول ۹).

جدول ۹) نتایج آزمون دو جمله‌ای در بررسی مؤلفه انسجام و مشارکت اجتماعی

sig	سطح معناداری	نسبت آزمون	نسبت پاسخ‌های مشاهده‌شده	تعداد پاسخ‌های مشاهده‌شده	گروه	گویه
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۳	۸	گروه اول	در زمان بحران‌های مختلف مانند سیل و... مردم روستایمان به یکدیگر کمک می‌کنند.
			۰/۹۷	۲۴۵	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۸	۲۱	گروه اول	کمک افراد روستا در زمان وقوع حادثه به یکدیگر
			۰/۹۲	۲۳۲	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۱۱	۲۷	گروه اول	زمانی که برای یکی از اهالی روستا مشکلی پیش آید، مردم برای کمک پیش‌قدم می‌شوند.
			۰/۸۹	۲۲۶	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۵	۱۳	گروه اول	همکاری اهالی روستا در امور عام-المنفعه مانند ساخت مسجد، حسینیه، حمام و...
			۰/۹۵	۲۴۰	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۴	۱۰	گروه اول	اتحاد افراد در فعالیت‌های فرهنگی، مذهبی و اجتماعی مردم روستا
			۰/۹۶	۲۴۲	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۴	۹	گروه اول	سهیم‌بودن در تصمیم‌گیری و مشارکت در امور روستا
			۰/۹۶	۲۴۴	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۱	۳	گروه اول	عدم وجود دوستی‌های قومی-قبیله‌ای و مذهبی در روستا
			۰/۹۹	۲۵۰	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۲	۴	گروه اول	انسجام و مشارکت اجتماعی
			۰/۹۸	۲۴۹	گروه دوم	

هویت اجتماعی: در همه موارد مورد بررسی مقدار sig آزمون کمتر از ۰/۰۵ است و نسبت پاسخ‌های مشاهده‌شده در گروه اول کمتر از گروه دوم است؛ بنابراین از نظر افراد مورد بررسی، گویه‌های مربوط به هویت اجتماعی تأثیر زیادی بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی در محدوده مورد مطالعه دارد. از آنجا که مقدار sig آزمون کمتر از ۰/۰۵ است، فرض صفر رد می‌شود؛ بنابراین نسبت پاسخ‌های مشاهده‌شده در دو گروه برابر نیست و با توجه به تعداد پاسخ‌ها در دو گروه نتیجه می‌گیریم تعداد پاسخ‌های مشاهده‌شده در گروه اول کمتر از گروه دوم بوده است؛ بنابراین به‌طور کلی مؤلفه هویت اجتماعی تأثیر زیادی بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی دارد (جدول ۱۰).

جدول ۱۰) نتایج آزمون دوجمله‌ای در بررسی مؤلفه هویت اجتماعی

sig	سطح معناداری	نسبت آزمون	نسبت پاسخ‌های مشاهده‌شده	تعداد پاسخ‌های مشاهده‌شده	گروه	گویه
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۹	۲۴	گروه اول	عضویت در گروه‌های مختلف روستا مانند هیئت عزاداری، پایگاه بسیج و...
			۰/۹۱	۲۲۹	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۱۰	۲۵	گروه اول	هویتی که گروه دوستان در سطح روستا به من داده است.
			۰/۹۰	۲۲۸	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۲۰	۵۰	گروه اول	از اینکه جایی روی زمین متعلق به من است و من واقعاً به این روستا تعلق دارم، حس آرامش دارم.
			۰/۸۰	۲۰۳	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۲۳	۵۷	گروه اول	از اینکه در این روستا متولد شده‌ام، احساس غرور و افتخار می‌کنم.
			۰/۷۷	۱۹۶	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۶	۱۴	گروه اول	هویتی که از مرزی بودن روستایمان دارم.
			۰/۹۴	۲۳۹	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۱۰	۲۶	گروه اول	احساس تعلق به روستایمان دارم؛ به‌گونه‌ای که از من رفتار متعصبانه سرمی‌زند.
			۰/۹۰	۲۲۷	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۱۳	۳۲	گروه اول	احساس تعلق به روستا مرا درگیر امور اجتماعی می‌کند که گاه این مسئله در امور شخصی یا فردی من خلل ایجاد می‌کند.
			۰/۸۷	۲۲۰	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۹	۲۴	گروه اول	هویت اجتماعی
			۰/۹۱	۲۲۹	گروه دوم	

بررسی استنباطی مؤلفه‌های کالبدی مؤثر بر احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی براساس یافته‌های تحقیق (جدول ۱۱) نشان می‌دهد در موارد "دسترسی به وسایل حمل‌ونقل عمومی"، "امنیت جاده‌ها به لحاظ ایمن بودن"، "احداث معابر جدید و زیباسازی معابر"، "دسترسی به خدمات بانکی برای مردم روستا"، "ایجاد تناسب منطقی بین جمعیت و کاربری‌های اراضی"، "آسفالت مسیرهای بین روستاهای مجاور و دسترسی به شهر"، از آنجا که مقدار sig آزمون کمتر از ۰/۰۵ است، نتیجه می‌شود که نسبت پاسخ‌های مشاهده‌شده در دو گروه برابر نیست و با توجه به تعداد پاسخ‌ها در دو گروه نتیجه می‌گیریم تعداد پاسخ‌های مشاهده‌شده در گروه اول بیشتر از گروه دوم بوده است؛ بنابراین از نظر افراد مورد بررسی تأثیر موارد مذکور در ایجاد احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی کم بوده است.

در موارد "وجود فضای سبز در روستا"، "دسترسی به بازارچه محلی برای خرید مایحتاج روزانه"، "دسترسی به مراکز درمانی و خدمات بهداشتی"، "کیفیت مسکن روستا به لحاظ مرغوبیت مصالح و تأمین نیازها" و "سیستم‌های گرمایش و سرمایش مسکن"، از آنجا که مقدار sig آزمون کمتر از ۰/۰۵ است، نتیجه می‌شود نسبت پاسخ‌های مشاهده‌شده در دو گروه برابر نیست و با توجه به تعداد پاسخ‌ها در دو گروه، نتیجه می‌گیریم تعداد پاسخ‌های مشاهده‌شده در گروه اول کمتر از گروه دوم بوده است؛ بنابراین از نظر افراد مورد بررسی، تأثیر موارد مذکور در ایجاد احساس تعلق مکانی و پایداری سکونتگاه‌های روستایی زیاد بوده است.

در موارد "جمع‌آوری زباله و کودهای حیوانی در سطح روستا"، "مکان‌یابی مناسب روستا و انتخاب مناسب سمت توسعه روستا"، "وجود جاذبه‌های طبیعی و چشم‌انداز زیبا"، "دفع فاضلاب و آب‌های سطحی"، "دسترسی به خدماتی مانند آفت‌زدایی از محصولات کشاورزی و دامپزشکی برای دام‌ها"، "کیفیت معابر به لحاظ تعریض مناسب، شیب مناسب و رعایت حریم راه‌ها"، "امکانات زیربنایی مانند آب، برق و گاز در روستا"، "دسترسی به امکاناتی از قبیل تعمیرگاه وسایل نقلیه و جایگاه سوخت" و "دسترسی خدمات ارتباطی مانند تلفن، آنتن‌دهی موبایل و دسترسی به اینترنت"، از آنجا که مقدار sig آزمون بیشتر از ۰/۰۵ است، نتیجه می‌شود که نسبت پاسخ‌های مشاهده‌شده در دو گروه برابر است. از آنجا که مقدار sig آزمون بیشتر از ۰/۰۵ است، نتیجه می‌شود که نسبت پاسخ‌های مشاهده‌شده در دو گروه برابر است؛ بنابراین نمی‌توان نتیجه گرفت که

مؤلفه‌های کالبدی و همچنین متغیرهای دسترسی به امکانات و تأسیسات زیربنایی موجب پایداری سکونتگاه‌های روستایی شده است.

جدول (۱۱) نتایج آزمون دوجمله‌ای در بررسی مؤلفه‌های کالبدی مؤثر بر احساس تعلق مکانی و

پایداری سکونتگاه‌های روستایی

sig	سطح معناداری	نسبت آزمون	نسبت پاسخ‌های مشاهده‌شده	تعداد پاسخ‌های مشاهده‌شده	گروه	گویه
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۶۴	۱۶۳	گروه اول	ایجاد تناسب منطقی بین جمعیت و کاربری‌های اراضی
			۰/۳۶	۹۰	گروه دوم	
۰/۹	۰/۰۵	۰/۵	۰/۴۹	۱۲۵	گروه اول	جمع‌آوری زباله و کودهای حیوانی در سطح روستا
			۰/۵۱	۱۲۸	گروه دوم	
۰/۱۰۲	۰/۰۵	۰/۵	۰/۵۵	۱۴۰	گروه اول	مکان‌یابی مناسب روستا و انتخاب مناسب سمت توسعه روستا
			۰/۴۵	۱۱۳	گروه دوم	
۰/۰۰۲	۰/۰۵	۰/۵	۰/۴۰	۱۰۱	گروه اول	وجود فضای سبز در روستا
			۰/۶۰	۱۵۲	گروه دوم	
۰/۳۱۴	۰/۰۵	۰/۵	۰/۵۳	۱۳۵	گروه اول	وجود جاذبه‌های طبیعی و چشم‌انداز زیبا
			۰/۴۷	۱۱۸	گروه دوم	
۰/۱۰۲	۰/۰۵	۰/۵	۰/۵۵	۱۴۰	گروه اول	دفع فاضلاب و روان‌آب‌های سطحی
			۰/۴۵	۱۱۳	گروه دوم	
۰/۳۱۴	۰/۰۵	۰/۵	۰/۵۳	۱۳۵	گروه اول	دسترسی به خدماتی مانند آفت-زدایی از محصولات کشاورزی و دامپزشکی برای دام‌ها
			۰/۴۷	۱۱۸	گروه دوم	
۰/۶۵۹	۰/۰۵	۰/۵	۰/۵۲	۱۳۰	گروه اول	کیفیت معابر به لحاظ تعریض مناسب، شیب مناسب و رعایت حریم راه‌ها
			۰/۴۸	۱۲۲	گروه دوم	
۰/۱۰۱	۰/۰۵	۰/۵	۰/۵۵	۱۳۹	گروه اول	امکانات زیربنایی مانند آب، برق و گاز در روستا
			۰/۴۵	۱۱۲	گروه دوم	
۰/۶۱۵	۰/۰۵	۰/۵	۰/۴۸	۱۲۲	گروه اول	دسترسی خدمات ارتباطی مانند تلفن، آنتن‌دهی موبایل و دسترسی به اینترنت
			۰/۵۲	۱۳۱	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۶۲	۱۵۷	گروه اول	دسترسی به وسایل حمل‌ونقل عمومی
			۰/۳۸	۹۶	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۷۷	۱۹۳	گروه اول	امنیت جاده‌ها به لحاظ ایمن بودن
			۰/۳۳	۵۹	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۳۸	۹۵	گروه اول	دسترسی به بازارچه محلی برای خرید مایحتاج روزانه
			۰/۶۲	۱۵۶	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۳۳	۸۴	گروه اول	دسترسی به مراکز درمانی و خدمات بهداشتی
			۰/۶۷	۱۶۸	گروه دوم	

۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۶۶	۱۶۸	گروه اول	احداث معابر جدید و زیباسازی معابر
			۰/۳۴	۸۵	گروه دوم	
۰/۰۳۷	۰/۰۵	۰/۵	۰/۵۷	۱۴۳	گروه اول	آسفالت مسیرهای بین روستاهای مجاور و دسترسی به شهر
			۰/۴۳	۱۰۹	گروه دوم	
۰/۰۷۸	۰/۰۵	۰/۵	۰/۴۴	۱۱۲	گروه اول	دسترسی به امکاناتی از قبیل تعمیرگاه وسایل نقلیه و جایگاه سوخت
			۰/۵۶	۱۴۱	گروه دوم	
۰/۰۰۱	۰/۰۵	۰/۵	۰/۴۰	۱۰۰	گروه اول	کیفیت مسکن روستا به لحاظ مرغوبیت مصالح و تأمین نیازها
			۰/۶۰	۱۵۲	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۷۲	۱۸۱	گروه اول	دسترسی به خدمات بانکی برای مردم روستا
			۰/۲۸	۷۲	گروه دوم	
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۳۰	۷۵	گروه اول	سیستم‌های گرمایش و سرمایش مساکن
			۰/۷۰	۱۷۷	گروه دوم	
۰/۹	۰/۰۵	۰/۵	۰/۴۹	۱۲۵	گروه اول	ویژگی‌های کالبدی
			۰/۵۱	۱۲۸	گروه دوم	

آزمون فرضیات تحقیق

فرضیه اول: مؤلفه‌های اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی موجب پایداری سکونتگاه‌های روستایی مرزی شهرستان سریشه شده است.

H₀: مؤلفه‌های اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی موجب پایداری سکونتگاه‌های روستایی مرزی شهرستان سریشه نشده است.

H₁: مؤلفه‌های اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی موجب پایداری سکونتگاه‌های روستایی مرزی شهرستان سریشه شده است.

جهت بررسی میزان تأثیر مؤلفه‌های اجتماعی (اعتماد اجتماعی، انسجام و مشارکت اجتماعی و هویت اجتماعی) بر پایداری سکونتگاه‌های روستایی با توجه به نرمال نبودن داده‌های مربوط به این متغیر، از آزمون ناپارامتری دوجمله‌ای استفاده شده است.

در این آزمون داده‌ها به دو گروه طبقه‌بندی می‌شوند، "گروه اول شامل پاسخ‌های بی‌تأثیر و تأثیر کم" و "گروه دوم شامل پاسخ‌های متوسط، تأثیر زیاد و تأثیر خیلی زیاد" است، فرض صفر (H₀) در این آزمون بیان می‌کند نسبت پاسخ‌ها در گروه دوم کمتر یا مساوی ۰/۵ است و فرض مقابل

(H_1) همان ادعای مطرح شده در فرضیه است و معادل ریاضی آن این است که گفته شود نسبت پاسخها در گروه دوم بیشتر از ۰/۵ است؛ بنابراین فرض های H_0 و H_1 به صورت زیر است:

$$H_0: P \leq 0.5$$

$$H_1: P > 0.5$$

با توجه به اینکه مقدار sig در جدول ۱۲ مربوط به هر سه مؤلفه اجتماعی (اعتماد اجتماعی، انسجام و مشارکت اجتماعی و هویت اجتماعی) کمتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین فرض صفر رد می شود و فرض مقابل پذیرفته می شود؛ به عبارت دیگر مؤلفه های اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی موجب پایداری سکونتگاه های روستایی مرزی شهرستان سریشه شده است؛ پس فرضیه تحقیق تأیید می شود.

جدول ۱۲) نتایج آزمون دوجمله ای در بررسی فرضیه اول تحقیق

sig	سطح معناداری	نسبت آزمون	نسبت پاسخ های مشاهده شده	تعداد پاسخ های مشاهده شده	گروه	متغیر	
						اعتماد اجتماعی	مؤلفه های اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی موجب پایداری سکونتگاه های روستایی مرزی شهرستان سریشه شده است.
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۴	۱۰	گروه اول	اعتماد اجتماعی	مؤلفه های اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی موجب پایداری سکونتگاه های روستایی مرزی شهرستان سریشه شده است.
			۰/۹۶	۲۴۳	گروه دوم		
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۲	۴	گروه اول	انسجام و مشارکت اجتماعی	مؤلفه های اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی موجب پایداری سکونتگاه های روستایی مرزی شهرستان سریشه شده است.
			۰/۹۸	۲۴۹	گروه دوم		
۰/۰۰۰	۰/۰۵	۰/۵	۰/۰۹	۲۴	گروه اول	هویت اجتماعی	مؤلفه های اجتماعی مؤثر بر احساس تعلق مکانی موجب پایداری سکونتگاه های روستایی مرزی شهرستان سریشه شده است.
			۰/۹۱	۲۲۹	گروه دوم		

فرضیه دوم: مؤلفه های کالبدی مؤثر بر احساس تعلق مکانی موجب پایداری سکونتگاه های روستایی مرزی شهرستان سریشه شده است.

H_0 : مؤلفه های کالبدی مؤثر بر احساس تعلق مکانی موجب پایداری سکونتگاه های روستایی مرزی شهرستان سریشه نشده است.

H_1 : مؤلفه های کالبدی مؤثر بر احساس تعلق مکانی موجب پایداری سکونتگاه های روستایی مرزی شهرستان سریشه شده است.

جهت بررسی میزان تأثیر مؤلفه های کالبدی بر پایداری سکونتگاه های روستایی با توجه به نرمال نبودن داده های مربوط به این متغیر، از آزمون ناپارامتری دوجمله ای استفاده شده است.

با توجه به نتیجه آزمون مندرج در جدول ۱۳ و اینکه مقدار sig بیشتر از ۰/۰۵ است؛ فرض صفر رد نمی‌شود؛ به عبارت دیگر مؤلفه‌های کالبدی مؤثر بر احساس تعلق مکانی موجب پایداری سکونتگاه‌های روستایی مرزی شهرستان سریشه نشده است؛ پس فرضیه تحقیق تأیید نمی‌شود.

جدول ۱۳) نتایج آزمون دوجمله‌ای در بررسی فرضیه دوم تحقیق

متغیر	گروه	تعداد پاسخ‌های مشاهده شده	نسبت پاسخ‌های مشاهده شده	نسبت آزمون	سطح معناداری	sig
مؤلفه‌های کالبدی مؤثر بر احساس تعلق مکانی موجب پایداری سکونتگاه‌های روستایی مرزی شهرستان سریشه شده است.	گروه اول	۱۲۵	۰/۴۹	۰/۵	۰/۰۵	۰/۹
	گروه دوم	۱۲۸	۰/۵۱			

نتیجه

رشد کند و بعضاً تخلیه جمعیتی روستاها، بویژه روستاهای مرزی تهدید جدی برای تخلیه مرزها از جمعیت و فعالیت است که باید مورد نظر جدی متولیان برنامه‌ریزی و آمایش سرزمین قرار گیرد. مطالعه تغییرات جمعیتی در دوره زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵ (آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن) نشان‌دهنده رشد جمعیتی ناشی از ماندگاری جمعیت در روستاهای مرزی شهرستان سریشه است. به دلیل تعدد متغیرهای مداخله‌گر در احساس تعلق مکانی، در این پژوهش صرفاً اثرات ویژگی‌های اجتماعی و کالبدی بر احساس تعلق مکانی و پایداری جمعیتی روستاهای مرزی از منظر جامعه محلی مورد بررسی قرار گرفت. انسجام و تعلقات خانوادگی و قومی در کنار تعاملات دوستانه، ابراز همدردی و روابط نزدیک بین روستاییان از جمله متغیرهایی بوده است که منجر به تقویت حس تعلق مکانی در بین روستاییان مرزی شهرستان سریشه شده است. تجزیه و تحلیل نتایج گویه‌های مربوط به ویژگی‌های کالبدی نشان داد زیرساخت‌های کالبدی موجود عاملی برای تقویت تعلق مکانی نبوده که نمایانگر تأثیرپذیری میزان تعلق مکانی فعلی از سایر مؤلفه‌های اجتماعی (اعتماد، انسجام، مشارکت و هویت اجتماعی) است. تجزیه و تحلیل نتایج گویه‌های مربوط به ویژگی‌های کالبدی نشان داد زیرساخت‌های کالبدی موجود، عاملی برای تقویت تعلق مکانی نبوده است و میزان تعلق مکانی فعلی ناشی از ویژگی‌های کالبدی نیست؛ هر چند در صورت تقویت زیرساخت‌های کالبدی- فیزیکی، می‌تواند تقویت‌کننده احساس تعلق مکانی و ماندگاری و پایداری جمعیتی سکونتگاه‌های روستایی دورافتاده و مرزی باشد.

منابع

- امیرکافی، مهدی؛ فتحی، شکوفه (۱۳۹۰). "بررسی عوامل مؤثر بر دل‌بستگی به منطقه مسکونی (مطالعه موردی: شهر کرمان)". *مطالعات اجتماعی ایران*، سال پنجم، ش ۱ (بهار): ۵-۴۱.
- پرتویی، پروین (۱۳۸۲). "مکان و بی‌مکانی رویکردی پدیدارشناسانه". *هنرهای زیبا*، دوره ۱۴، ش ۴۷۶ (تابستان): ۴۰-۵۰.
- جوان‌فروزنده، علی؛ مطلبی، قاسم (۱۳۹۰). "مفهوم حس تعلق به مکان و عوامل تشکیل‌دهنده آن". *هویت شهر*، دوره پنجم، ش ۸ (تابستان): ۲۷-۳۷.
- خراسانی، محمدامین؛ رضوانی، محمدرضا؛ مولایی قلیچی، محمد (۱۳۹۴). "تحلیل تأثیر متغیرهای فردی بر ادراک از زیست‌پذیری در روستاهای پیرامون شهر (مطالعه موردی: شهرستان ورامین)". *جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، ش ۲۵ (پائیز و زمستان): ۱۵۹-۱۸۲.
- سرمست، بهرام؛ متوسلی، محمد مهدی (۱۳۸۹). "بررسی و تحلیل نقش مقیاس مکان در میزان حس تعلق به مکان (مطالعه موردی: شهر تهران)". *مدیریت شهری*، دوره ۸، ش ۲۶ (پائیز و زمستان): ۱۳۳-۱۴۶.
- شکوئی، حسین؛ تبریزی، جلال (۱۳۸۲). "تأثیر نوسازی شهری فن‌گرا بر ایجاد حس لامکانی (مطالعه موردی: پروژه نواب)". *مدرس علوم انسانی*، سال هفتم، ش ۲ (تابستان): ۱۴۱-۱۶۲.
- شولتز، نوربرگ (۱۳۸۱). *معماری: حضور، زبان و مکان*. ترجمه سیدعلیرضا احمدیان. تهران: مؤسسه معمار نشر.
- فلاحت، محمدصادق؛ نوحی، سمیرا (۱۳۹۱). "ماهیت نشانه‌ها و نقش آن در ارتقای حس مکان فضای معماری". *هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی*، دوره ۱۷، ش ۱ (بهار): ۱۷-۲۶.
- گلکار، کوروش (۱۳۸۰). "مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری". *صفه*، دوره ۱۱، ش ۳۲ (بهار و تابستان): ۳۸-۶۶.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). "سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵". [پیوسته] قابل دسترس در: <https://www.amar.org.ir/statistical-information> [۱۴۰۱/۶/۵]

- مطیعی لنگرودی، حسن، و دیگران (۱۳۹۲). "تبیین الگوی راهبردی مناسب بر ماندگاری جمعیت در سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: دهستان سلوک شهرستان هشترود)". *جغرافیا و برنامه ریزی*، دوره ۱۹، ش ۵۲ (تابستان): ۳۰۳-۳۲۲.
- میکانیکی، جواد؛ نیک‌فرجام، کاظم (۱۳۹۳). "ارزیابی عملکرد دهیاری‌ها از دیدگاه روستاییان در افزایش مشارکت اجتماعی (مطالعه موردی: شهرستان بیرجند)". *مطالعات فرهنگی-اجتماعی خراسان*، دوره ۹، ش ۳۴ (زمستان): ۴۵-۶۵.

- Juanwen, Y.; Quanxin, W.; Jinlong, L. (2012). "Understanding indigenous knowledge in sustainable management of natural resources in China: Taking two villages from Guizhou Province as a case". *Forest policy and economics*, Vol. 22, No. C: 47-52.
- Norris, T.; Pittman, M. (2000). "The health community's movement and the coalition for healthier cities and communities". *Public Health Reports*, Vol. 115, No. 2-3: 118-124.
- Omar, S. (2005). "Challenges of the K-Era: The psychological contract of knowledge sharing and organisational commitment". *International Journal of Knowledge, Culture and Change Management*, Vol. 4, No. 4: 1061-1073.
- Steele, Feritz (1981). *The Sense of Place*. Boston: CBI Publishing Company.

